

OPONENTSKÝ POSUDEK NA DIPLOMOVOU PRÁCI

Název práce: Vztah rodiny a školy: případ dítěte mezi institucemi v konfliktu

Autorka práce: Bc. Natálie Machová

Diplomová práce Natálie Machové je případovou studií dlouhodobého konfliktu mezi matkou žáka a školou, který dopadá na školní prospěch i celkovou psychickou pohodou chlapce. Volba tématu je zajímavá – konflikty mezi rodinou a školou jsou problém, který vzhledem k proměnám výchovného diskursu zesiluje.

Teoretická východiska jsou vcelku dobře vystavěná. Použité zdroje jsou početné a relevantní. V mnoha pasážích však odkazy na zdroje zcela chybí (ale ani se nejedná explicitně o autorčiny názory). Absentuje také systematické srovnávání zdrojů. Například u typologie komunikačních principů od Havlíka a Koti (2002) a Janiše (2001) nebo u typologie kontaktu mezi školou a rodinou podle J. Epstein a podle S. Štecha. V druhém případě jsou typologie Epstein a Štecha představeny bezprostředně za sebou (s. 20-21), ale není k nim připojen žádný komentář, v němž by autorka obě typologie porovnála – jaké jsou mezi nimi shody a rozdíly?, co ze vzájemného vztahu obou typologií vyplývá pro výzkumné téma autorky?, jedná se vůbec o typologie k témuž jevu? Vedlejší výhradu mám k tomu, že publikaci S. Štecha autorka cituje podle jiného zdroje a nepoužívá primární pramen.

Představená východiska se mi jeví až příliš idealisticky a normativně formulovaná, často nemístně zobecňující a nezdůvodněná. Jeden příklad za všechny ze s. 40: „Na prvním stupni dochází k velmi osobnímu vztahu učitelů s dětmi i s rodiči. Učitel nerozlišuje děti na dobré a špatné a snaží se přistupovat ke všem dětem stejně“. Je tomu skutečně tak? Odkud autorka čerpá?

Častá jsou tvrzení typu „rodiče/učitelé by měli“ namísto empiricky podloženého popisu toho, co reálně dělají. Příkladem je věta na s. 23: „Rodiče a učitelé musí mít vždy na paměti, že oběma jde o to samé, tj. o zájem dítěte a jeho výchovně vzdělávací prospěch.“ V tomto tvrzení se navíc projevuje ještě další slabina textu, a sice že systematicky nepracuje (dokonce ani v analytické části) s myšlenkou rozdílných zájmů a perspektiv rodičů a učitelů.

Jen okrajově jsou zmíněny důvody, proč mezi školou a rodinou neprobíhá funkční spolupráce (jeden odstavec na s. 43). Také dopady nespolečné spolupráce mezi rodinou a školou na žáky jsou spíše jen naznačeny (1 odstavec na s. 40-41). V obou případech, tj. příčiny a dopady, bych vzhledem k výzkumnému tématu předpokládala, že budou popsány a diskutovány obsírněji.

Výzkum byl retrospektivní případovou studií pětiletého konfliktního vztahu mezi školou a rodiči žáka. Zvolený případ je velmi zajímavý, a proto se nedivím, že jím autorka byla zaujata natolik, že se rozhodla jej zpracovat pro diplomovou práci. Bohužel případová studie obsahovala několik zásadních limitů, které autorka nemohla odstranit – retrospektivnost, omezené metody sběru dat a neúčast rodičů. Autorka si jich je z větší části vědoma a opakovaně je sama v práci uvádí.

Otázkou pro mě je, zda při těchto omezeních bylo výzkumné téma a design pro nároky diplomové práce dostatečně nosné. Postrádám zejména chybějící perspektivu rodičů a komplexnější perspektivu žáka. Pohled rodičů je vysuzován ze záznamů komunikace se školou, což představuje oproti distančnímu vyjádření učitelky a ředitele velký rozdíl. Pohled chlapce je vysuzován ze záznamů, svědectví učitelů a ze žákovského dotazníku, přičemž ale chybí jeho vyjádření k probíhajícímu událostem. Vedlejší připomínku mám k tomu, že dotazník nebyl představen jako jedna z metod sběru dat.

Autorka pětiletý vztah mezi školou a rodinou rozdělila do tří etap. Členění je výsledkem analytické práce, která ale bohužel zůstala skrytá a nevyjasněná. Není jasné, jakým postupem při analýze dat autorka k rozdělení dospěla. Rozdělení se jeví smysluplné. Jednotlivé etapy jsou charakterizovány hlavními změnami v projevech žáka a rodičů a změnami v přístupu školy a školských institucí. Přehledné je shrnutí hlavních rysů v tabulkách. Naopak méně přehledné se mi jeví poznámky pod čarou, kde autorka uvádí detailnější informace o jednotlivých událostech a projevech, které by ale svojí závažností náležely do hlavního textu.

Porozumět konkrétnímu případu a uspořádat jeho logickou linku je samozřejmě náročný úkol, který vyžaduje analýzu dat. Toto se autorce v práci podařilo. Ve výsledcích ale postrádám identifikaci obecnějších témat (např. které matčiny projevy ji zařazovaly do kategorie „špatného rodiče“ nebo nakolik ústupky školy, zejména ve třetím období, byly posilovány nejistotou plynoucí z aktuálního kritického diskurzu o škole) i úvahy, byť hypotetické, o hlubších mechanismech, které stály v pozadí institucionálního konfliktu (nevyjasněné kompetence nebyly dostatečně rozvedeny).

Domnívám se, že některá tvrzení v diskusi překračují prezentované výsledky – například autorka uvádí, že škola v důsledku konfliktu s rodinou pociťuje pochybnosti o svých kompetencích, aniž by to bylo podloženo v analytické části. Jak se pochybnosti projevovaly ve vztahu k rodičům? Jak o nich vyučující referovali? Jak se s nimi vyrovnávali? Při této výhradě nemám na mysli úvahy o důvodech matčina hyperprotektivního přístupu k synovi ani komentář o generalizovaně špatném vztahu k ženám, které jsou explicitně uvedeny jako hypotetické. Naopak podobných vykročení z deskriptivní roviny bych uvítala i více.

Po formální stránce je práce přiměřená. Obsahuje sice několik gramatických chyb a překlepů a také chyb v odkazech na literaturu, ale nikoliv v enormním množství. V práci jsou uvedeny všechny požadované náležitosti.

Závěr: Diplomová práce Natálie Machové je zajímavým příspěvkem ke studiu vztahů školy a rodiny. Ačkoliv práce vykazuje některé nedostatky (normativní tón, neúplný design, převaha deskripce nad explorací), jako celek je čtivá a přínosná. Text splňuje požadavky na závěrečné práce, a proto jej doporučuji k obhajobě.

V Praze, 27. 8. 2018

Irena Smetáčková